راهنمای نگهداری · خزندگان

راهنمای نگهداری ایگوانای سبز

Iguana iguana

یک برگه‌ی مرجع عملی برای کسانی که ایگوانا دارند یا به خریدنش فکر می‌کنند: فضا، گرما و UVB، رژیم کاملاً گیاهی، برنامه‌ی مراقبت، رفتار و نشانه‌های هشدار بیماری.

دکتر مهدیار رمزگویان — دامپزشک حیوانات اگزوتیک

Photo: Charles J. Sharp, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0

۱ کارت اطلاعات سریع

نام فارسی / علمی	ایگوانای سبز — *Iguana iguana*
طول عمر	معمولاً ۱۰ تا ۲۰ سال در اسارت با نگهداری درست؛ برخی بیشتر هم عمر می‌کنند
اندازه‌ی بالغ	۱.۲ تا ۲ متر از سر تا نوک دم (حدود دوسوم آن دم است)؛ وزن بالغ معمولاً چند کیلوگرم، نرها بزرگ‌تر
سطح دشواری	پیشرفته — به‌خاطر اندازه‌ی نهایی، فضا، تجهیزات گرما/UVB و رفتار نرهای بالغ
رژیم	کاملاً گیاه‌خوار: پایه‌ی رژیم سبزیجات برگ‌سبز تیره و پرکلسیم؛ بدون حشره و پروتئین حیوانی
دما	نقطه‌ی آفتاب‌گیری (basking) حدود ۳۵ تا ۴۰ درجه؛ سمت گرم محیط حدود ۲۹ تا ۳۲؛ سمت خنک حدود ۲۴ تا ۲۷؛ شب معمولاً ۲۲ تا ۲۵ درجه
رطوبت	نسبتاً بالا، حدود ۶۰ تا ۷۰٪ (گاهی بالاتر، به شرط تهویه‌ی خوب)
نور	UVB با شدت بالا (لوله‌ی T5 HO با طول مناسب) + لامپ گرمایی؛ چرخه‌ی روشنایی حدود ۱۲ ساعت
اجتماعی / تنها	تنها نگه داشته شود؛ نرهای بالغ قلمروطلب‌اند و نگهداری چند ایگوانا با هم معمولاً به دعوا و استرس مزمن می‌انجامد
فعالیت	روزفعال و درختزی؛ بیشتر وقتش را بالای زمین و روی شاخه‌ها می‌گذراند

۲ مناسب چه کسی است؟ آیا انتخاب درستی است؟

بچه‌ایگوانای سبز و کوچکی که در فروشگاه می‌بینید ظرف چند سال به خزنده‌ای بزرگ با دم بلند، پنجه‌های تیز و نیازهای جدی تبدیل می‌شود. بسیاری از ایگوناهای رهاشده دقیقاً به این دلیل رها شده‌اند که صاحبشان اندازه‌ی نهایی و هزینه‌ی تجهیزات را دست‌کم گرفته بود.

انتخاب مناسبی است اگر...

- فضا و بودجه‌ی یک محفظه‌ی بسیار بزرگ (یا یک اتاق ایمن‌شده) را دارید.
- آماده‌ی تعهد ۱۰ تا ۲۰ ساله هستید.

بهتر است صبر کنید اگر...

- یک تراریوم استاندارد کوچک در نظر دارید.
- کودک خردسال دارید که می‌خواهد حیوان را مدام در آغوش بگیرد.

- هر روز وقت برای آماده‌کردن سبزیجات تازه و نظافت دارید.
- از پیش دامپزشک اگزوتیک آشنا با خزندگان را پیدا کرده‌اید.
- صبور هستید و رام‌کردن تدریجی برایتان جذاب است.

- عضوی از خانواده نقص ایمنی دارد، باردار است یا کودک زیر ۵ سال در خانه است (خطر سالمونلا).
- خانه‌ی اجاره‌ای کوچک یا جابه‌جایی‌های مکرر دارید.
- اولین خزنده‌تان است؛ گونه‌های ساده‌تری مثل گکوی پلنگی برای شروع مناسب‌ترند.

نکته‌ی قانونی و اخلاقی

ایگوانای سبز در پیوست II کنوانسیون CITES است؛ تجارت بین‌المللی آن باید با مجوز انجام شود. فقط حیوان پرورش‌یافته در اسارت (captive-bred) و از منبع قانونی بخرید. حیوان صیدشده از طبیعت معمولاً پراسترس‌تر و پرانگل‌تر است. هرگز ایگوانا را در طبیعت رها نکنید؛ ایگوانا در برخی مناطق جهان به گونه‌ی مهاجم تبدیل شده و حیوان رهاشده هم معمولاً در اقلیم ما زنده نمی‌ماند.

۳ محل نگهداری و تجهیزات

اندازه‌ی محفظه

ایگوانا درختزی است، پس **ارتفاع** به اندازه‌ی طول اهمیت دارد. یک قاعده‌ی رایج این است که طول محفظه دست‌کم حدود دو برابر طول بدن حیوان (همراه دم) باشد.

مرحله	حداقل پیشنهادی (طول × عرض × ارتفاع)	توضیح
جوان (تا حدود ۶۰ سانتی‌متر)	حدود ۱۲۰ × ۶۰ × ۱۲۰ سانتی‌متر	موقت؛ ایگوانا سریع رشد می‌کند
بالغ	دست‌کم حدود ۱۸۰ × ۹۰ × ۱۸۰ سانتی‌متر؛ بزرگ‌تر بهتر	بسیاری از نگهدارندگان قفس سفارشی یا یک اتاق ایمن‌شده تدارک می‌بینند

- **جنس:** قفس چوبی/PVC با جلوی شیشه‌ای یا توری مقاوم که رطوبت را نگه دارد. توری فلزی تنها رطوبت را حفظ نمی‌کند و ممکن است باعث سایش پوزه شود.
- **شاخه‌ها و سکوها:** شاخه‌های محکم و پهن (دست‌کم به پهنای بدن)، به‌صورت مورب و افقی، با یک سکوی آفتاب‌گیری بالا زیر لامپ‌ها.
- **پناهگاه:** دست‌کم یک جای پنهان‌شدن در سمت گرم و یکی در سمت خنک؛ گیاهان مصنوعی یا گیاهان زنده‌ی غیرسمی برای پوشش.
- **بستر:** برای سادگی و بهداشت: کاغذ، کاشی یا موکت مخصوص که روزانه تمیز شود؛ یا بستر بیواکتیو اگر تجربه دارید. از تراشه‌ی کاج و سدر (روغن‌های محرک) و بسترهای ریز و خوردنی برای جوان‌ها پرهیز کنید.
- **ظرف آب بزرگ:** ایگوانا آب‌تنی را دوست دارد و اغلب در آب دفع می‌کند؛ ظرفی بزرگ که حیوان بتواند در آن بنشیند، با تعویض روزانه.
- **اتاق آزاد:** اگر حیوان در اتاق آزاد است، سیم‌ها، گیاهان سمی، پنجره‌ها، بخاری و هر شکافی را ایمن کنید و همچنان منطقه‌ی گرما/UVB فراهم باشد.

گرما و گرادیان حرارتی

خزنده‌ها دمای بدنشان را از محیط می‌گیرند؛ هضم غذا، ایمنی و فعالیت ایگوانا مستقیماً به دما بستگی دارد. برای همین محفظه باید **گرادیان** داشته باشد تا حیوان خودش بین گرم و خنک جابه‌جا شود.

منطقه	دمای پیشنهادی
نقطه‌ی آفتاب‌گیری (سطح سکو)	حدود ۳۵ تا ۴۰ درجه
هوای سمت گرم	حدود ۲۹ تا ۳۲ درجه
هوای سمت خنک	حدود ۲۴ تا ۲۷ درجه
شب	معمولاً ۲۲ تا ۲۵ درجه؛ اگر کمتر شد از منبع گرمای بدون نور (مثل لامپ سرامیکی) استفاده کنید

- همه‌ی منابع گرما را به **ترموستات** وصل کنید و دما را با دماسنج دیجیتال پروب‌دار یا دماسنج لیزری بسنجید، نه دماسنج عقربه‌ای چسبی.
- لامپ‌ها باید پشت حفاظ توری باشند تا حیوان به آن‌ها نچسبد. **سنگ داغ** (heat rock) استفاده نکنید؛ از علل شایع سوختگی است.

نور UVB

ایگوانا برای ساختن ویتامین D3 و جذب کلسیم به **UVB قوی** نیاز دارد؛ بدون آن، حتی با مکمل کلسیم، بیماری متابولیک استخوان (MBD) شایع است. معمولاً از لوله‌ی T5 HO با درصد مناسب (اغلب ۱۰ تا ۱۲٪، بسته به فاصله) در طول بخش قابل‌توجهی از محفظه استفاده می‌شود. شیشه و پلاستیک UVB را عبور نمی‌دهند. لامپ‌های UVB حتی وقتی هنوز روشن‌اند، به‌تدریج ضعیف می‌شوند و طبق توصیه‌ی سازنده (اغلب هر ۶ تا ۱۲ ماه) باید تعویض شوند. نور آفتاب مستقیم بیرون از خانه، بدون شیشه و با نظارت و سایه، مکمل خوبی است.

۴ تغذیه

ایگوانای سبز **کاملاً گیاه‌خوار** است. پروتئین حیوانی (حشره، غذای سگ و گربه، تخم‌مرغ، گوشت) به کلیه‌ها فشار می‌آورد و در درازمدت می‌تواند به بیماری کلیوی و نقرس منجر شود؛ این آسیب معمولاً بی‌سروصدا و طی ماه‌ها پیش می‌رود.

گروه	سهم تقریبی	نمونه‌ها
سبزیجات برگ‌سبز تیره و پرکلسیم	پایه‌ی رژیم (بیشترین سهم)	کلم‌پیچ برگ‌دار (collard)، برگ خردل، برگ شلغم، قاصدک (بدون سم)، کاسنی و اندیو، شاهی، برگ یونجه‌ی تازه
سبزیجات دیگر	بخش کمتر	کدو (حلوایی، مسمایی)، لوبیا سبز، فلفل دلمه، هویج یا سیب‌زمینی شیرین رنده‌شده، نخودفرنگی به مقدار کم
میوه	فقط مقدار کم برای تنوع	انجیر، پاپایا، انواع توت، انبه، سیب بدون هسته

چه ندهیم یا محدود کنیم

- هر نوع پروتئین حیوانی: حشره، غذای سگ/گربه، تخم‌مرغ، گوشت، لبنیات
- آووکادو و گیاهان سمی خانگی
- اسفناج، برگ چغندر و چارد به‌صورت پایه (اگزالات بالا، اتصال کلسیم)
- کاهو پیچ (ارزش غذایی بسیار کم)

اصول تغذیه

- تنوع مهم است؛ هر روز مخلوطی از چند سبزی بدهید و آن را ریز خرد کنید.
- جوان‌ها: هر روز. بالغ‌ها: هر روز یا بیشتر روزها، بسته به وزن و وضعیت بدن.
- صبح یا اوایل روز غذا بدهید تا حیوان پس از غذا زیر گرما باشد و هضم کند.

- غذای انسانی، نان، شیرینی و غذای پخته‌ی نمک‌دار
- غذای مانده را پیش از فاسدشدن بردارید.
- میوه‌ی زیاد از شایع‌ترین راه‌های چاقی است.

مکمل‌ها

پاشیدن پودر کلسیم روی غذا به‌طور منظم، به‌خصوص برای ایگوانای جوان در حال رشد و ماده‌های بالغ، اهمیت زیادی دارد؛ مولتی‌ویتامین مخصوص خزندگان معمولاً با دفعات کمتر داده می‌شود. نوع مکمل (با یا بدون D3) و دفعات آن به کیفیت UVB، سن و جنسیت بستگی دارد؛ برنامه‌ی دقیق را با دامپزشک تنظیم کنید. مکمل زیادی هم بی‌خطر نیست.

آب: ظرف آب تمیز همیشه در دسترس باشد. اسپری روزانه‌ی محفظه به حفظ رطوبت کمک می‌کند و برخی ایگواناها قطره‌های آب را می‌لیسند.

۵ برنامه‌ی مراقبت

روزانه

- ☐ تهیه‌ی سالاد تازه و برداشتن غذای مانده
- ☐ تعویض و شست‌وشوی ظرف آب
- ☐ برداشتن مدفوع و تمیزکاری نقطه‌ای
- ☐ بررسی دمای سمت گرم/خنک و رطوبت
- ☐ اسپری محفظه در صورت نیاز
- ☐ یک نگاه سریع: اشتها، فعالیت، رنگ، تنفس، مدفوع و اورات
- ☐ چند دقیقه تعامل آرام برای رام‌کردن

هفتگی

- ☐ وزن‌کشی (ترازوی آشپزخانه یا ترازوی بزرگ‌تر) و ثبت در دفترچه
- ☐ تمیزکاری کامل سطوح، شاخه‌ها و ظرف‌ها با ضدعفونی‌کننده‌ی امن برای خزندگان و آب‌کشی کامل
- ☐ بررسی پوست‌اندازی، انگشتان و نوک دم
- ☐ کنترل تایمر لامپ‌ها و ترموستات

ماهانه / سالانه

- ☐ کوتاه‌کردن ناخن‌ها در صورت نیاز
- ☐ تعویض یا جابه‌جایی بستر
- ☐ ثبت تاریخ نصب لامپ UVB و تعویض طبق توصیه‌ی سازنده
- ☐ معاینه‌ی سالانه نزد دامپزشک اگزوتیک (و آزمایش مدفوع از نظر انگل)

بهداشت و سالمونلا

خزندگان، از جمله ایگواناهای کاملاً سالم، می‌توانند ناقل باکتری سالمونلا باشند. پس از دست‌زدن به حیوان یا وسایلش دست‌ها را با آب و صابون بشویید؛ ظرف‌ها و حیوان را در سینک آشپزخانه نشویید؛ اجازه ندهید حیوان روی سطوح تهیه‌ی غذا راه برود؛ و کودکان خردسال، سالمندان، زنان باردار و افراد با نقص ایمنی بیشتر احتیاط کنند.

۶ رفتار، رام‌کردن و هندلینگ

زبان بدن را بشناسید

رفتار	معنی معمول
تکان‌دادن آرام و آهسته‌ی سر	اعلام حضور یا ارتباط؛ معمولاً تهدیدآمیز نیست

تکان‌دادن سریع سر، بازکردن غبغب (dewlap)، صاف‌کردن بدن از پهلو	هشدار و دفاع از قلمرو؛ فاصله بگیرید
تاب‌دادن دم یا ضربه‌ی دم	حیوان احساس خطر می‌کند؛ دم مثل شلاق عمل می‌کند و دردناک است
تیره‌شدن رنگ	سرما، استرس یا بیماری؛ دما را بررسی کنید
نارنجی‌شدن رنگ نرها در فصل جفت‌گیری	طبیعی؛ معمولاً همراه با پرخاشگری بیشتر
عطسه‌ی همراه با بلورهای سفید	طبیعی؛ ایگوانا نمک اضافی را از غدد بینی دفع می‌کند

رام‌کردن

- اعتماد را تدریجی بسازید: اول کنار محفظه بنشینید، بعد دست‌دادن غذا، بعد لمس کوتاه، بعد برداشتن.
- از بالا و ناگهانی به سمت حیوان نروید؛ از دید شکارچی، دستی که از بالا می‌آید شبیه پرنده‌ی شکاری است.
- جلسه‌های کوتاه، آرام و پیش‌بینی‌پذیر، هر روز، از جلسه‌های طولانی و گاه‌به‌گاه بهتر جواب می‌دهد.
- نرهای بالغ در فصل جفت‌گیری (معمولاً چند ماه در سال) ممکن است پرخاشگر شوند؛ در این دوره هندلینگ را کم کنید و این رفتار را تنبیه نکنید.

روش درست گرفتن

- یک دست زیر سینه و پشت دست‌های جلویی، دست دیگر زیر لگن؛ بدن کاملاً حمایت شود و پاها جایی برای گرفتن داشته باشند.
- هرگز ایگوانا را از دم نگیرید؛ در جوان‌ها ممکن است دم بشکند یا جدا شود و دم جدیدِ رشدکرده هرگز مثل دم اصلی نمی‌شود.
- ناخن‌ها تیزند؛ آستین بلند بپوشید و ناخن‌ها را با احتیاط و فقط نوک تیز را کوتاه کنید.

۷ مشکلات شایع سلامت و نشانه‌های هشدار

مشکل	علت‌های رایج	نشانه‌هایی که باید ببینید
بیماری متابولیک استخوان (MBD)	UVB ناکافی، کلسیم کم، فسفر زیاد	فک نرم و متورم، پاهای خمیده یا متورم، لرزش و پرش عضلات، ناتوانی در بالا بردن بدن، شکستگی‌های خودبه‌خود
بیماری کلیوی و نقرس	پروتئین حیوانی، کم‌آبی مزمن، دمای نامناسب	بی‌اشتهایی، کاهش وزن، تشنگی یا بی‌حالی، تورم مفاصل، اورات غیرطبیعی
سوختگی	سنگ داغ، لامپ بدون حفاظ، نبود ترموستات	لکه‌های تیره یا سفید، تاول، پوست کنده‌شده
سایش پوزه	محفظه‌ی کوچک، دیواره‌ی توری، استرس	زخم و قرمزی نوک پوزه، مالیدن مداوم پوزه به دیواره
پوست‌اندازی مشکل‌دار	رطوبت پایین، کم‌آبی	پوست باقی‌مانده دور انگشتان و نوک دم، تنگ‌شدن حلقه‌ی پوست و تیره‌شدن انگشت/دم
تخم‌ماندگی / رکود فولیکولی (ماده‌ها)	ماده‌ها حتی بدون نر هم تخم می‌سازند؛ نبود جای مناسب تخم‌گذاری، کمبود کلسیم	شکم بزرگ، بی‌قراری و کندن زمین، سپس بی‌حالی و بی‌اشتهایی، زورزدن
آبسه و عفونت	زخم، گازگرفتگی، بهداشت ضعیف	تورم سفت زیر پوست، معمولاً بدون درد ظاهری

مشکل	علت‌های رایج	نشانه‌هایی که باید ببینید
انگل‌های داخلی	حیوان صیدشده از طبیعت، محیط آلوده	کاهش وزن با وجود اشتها، مدفوع شل یا بدبو
عفونت تنفسی	دمای پایین، رطوبت/تهویه‌ی نامناسب	تنفس با دهان باز، خس‌خس، ترشح کف‌آلود از بینی یا دهان (با عطسه‌ی نمکی طبیعی اشتباه نشود)
چاقی	میوه‌ی زیاد، تحرک کم	چربی دور لگن و پشت گردن، کاهش فعالیت

چرا وزن‌کشی منظم مهم است؟

خزنده‌ها بیماری را تا مدت‌ها پنهان می‌کنند. کاهش تدریجی وزن اغلب نخستین نشانه‌ی قابل‌اندازه‌گیری مشکل است؛ عدد وزن را هر هفته ثبت کنید تا روند را ببینید، نه یک عدد تنها را. تشخیص و درمان همه‌ی این موارد کار دامپزشک اگزوتیک است؛ هیچ دارویی را خودسرانه به حیوان ندهید.

۸ چه زمانی فوراً به دامپزشک اگزوتیک مراجعه کنیم؟

این نشانه‌ها اورژانسی‌اند — همان روز اقدام کنید

- لرزش، پرش یا گرفتگی عضلات، تشنج یا فلج اندام‌های عقبی
- تنفس با دهان باز، خس‌خس یا حباب و ترشح در دهان و بینی
- ماده‌ی بارداری که زور می‌زند، بی‌حال شده یا بیش از حد معمول تخم‌گذاری‌اش طول کشیده
- بیرون‌زدگی بافت از کلواک (پرولاپس)
- سوختگی، خونریزی، شکستگی یا افتادن از ارتفاع
- فک نرم و متورم یا ناتوانی ناگهانی در بالا بردن بدن
- بی‌حالی شدید، چشم‌های فرورفته یا مدفوع خونی
- بی‌اشتهایی طولانی همراه با کاهش وزن یا بی‌حالی (کاهش اشتهای کوتاه هنگام پوست‌اندازی یا تغییر فصل ممکن است طبیعی باشد)

تا رسیدن به دامپزشک

- حیوان را در جعبه‌ی تهویه‌دار، آرام، تاریک و گرم (نه داغ) منتقل کنید.
- خونریزی را با فشار ملایم گاز تمیز کنترل کنید؛ روی سوختگی آب خنک (نه یخ) بریزید.
- غذا یا دارو به‌زور ندهید.
- عکس از محفظه، دماها، نوع لامپ UVB و تاریخ نصب آن، رژیم غذایی و روند وزن را همراه ببرید؛ بیشتر بیماری‌های ایگوانا ریشه در نگهداری دارند.

۹ چک‌لیست خرید و انتخاب ایگوانای سالم

پیش از آوردن حیوان

- ☐ محفظه‌ی آماده، گرم‌شده و پایدار از چند روز قبل
- ☐ لامپ UVB مناسب + لامپ گرمایی + ترموستات + دماسنج دیجیتال
- ☐ شاخه‌ها، سکوی آفتاب‌گیری، پناهگاه‌ها، ظرف آب بزرگ

هنگام انتخاب حیوان

- ☐ پرورش‌یافته در اسارت و از منبع قانونی
- ☐ هوشیار، چشم‌های روشن و باز، واکنش به محیط
- ☐ بدن پر، بدون استخوان‌های لگن برجسته
- ☐ فک محکم و صاف، پاها صاف و قوی

- ☐ پودر کلسیم و مولتی‌ویتامین خزندگان، ترازو
- ☐ دامپزشک اگزوتیک انتخاب‌شده
- ☐ جای قرنطینه اگر خزنده‌ی دیگری دارید؛ معاینه و آزمایش مدفوع در هفته‌های اول
- ☐ پوزه بدون زخم، دهان بدون ترشح
- ☐ انگشتان و نوک دم کامل، بدون پوست باقی‌مانده
- ☐ کلواک تمیز، بدون مدفوع چسبیده
- ☐ بدون کنه یا لکه‌های غیرعادی پوست
- ☐ در حضور شما غذا بخورد

۱۰ پرسش‌های متداول

آیا ایگوانا را می‌شود در تراریوم شیشه‌ای ۱۰۰ سانتی‌متری نگه داشت؟

فقط برای مدت کوتاه در سن خیلی کم. ایگوانا سریع رشد می‌کند و به‌زودی به محفظه‌ای بلند و بسیار بزرگ نیاز دارد؛ از اول برای اندازه‌ی بالغ برنامه‌ریزی کنید.

چرا ایگوانای من ناگهان پرخاشگر شده است؟

شایع‌ترین علت در نرهای بالغ، فصل جفت‌گیری است. دما، فضای محفظه و منابع استرس (حیوان دیگر، آینه، پنجره) را هم بررسی کنید. اگر پرخاشگری با بی‌حالی یا تغییر اشتها همراه است، معاینه لازم است.

ایگوانای ماده‌ی من نر ندیده؛ چرا شکمش بزرگ شده؟

ماده‌های بالغ حتی بدون نر هم می‌توانند تخم بسازند. یک جعبه‌ی تخم‌گذاری با خاک مرطوب و کافی فراهم کنید و برای ارزیابی به دامپزشک مراجعه کنید؛ تخم‌ماندگی می‌تواند جدی باشد.

آیا کمی حشره یا تخم‌مرغ برای پروتئین لازم است؟

خیر. ایگوانا پروتئین موردنیازش را از گیاهان می‌گیرد و پروتئین حیوانی در درازمدت به کلیه‌ها آسیب می‌زند.

چرا ایگوانا عطسه می‌کند و بلورهای سفید بیرون می‌آید؟

این دفع نمک از غدد بینی است و طبیعی است. اگر همراه با ترشح کف‌آلود، خس‌خس یا تنفس با دهان باز باشد، طبیعی نیست.

آیا لامپ UVB وقتی هنوز روشن است کافی است؟

نه لزوماً. خروجی UVB با زمان کم می‌شود، حتی اگر نور مرئی تغییری نکند؛ لامپ را طبق برنامه‌ی سازنده تعویض کنید.

۱۱ هشدار پایانی

این راهنما جایگزین معاینه‌ی دامپزشک نیست. هدف آن آموزش صاحبان ایگوانا و کمک به تشخیص زودهنگام مشکلات است. هیچ دارو یا دوزی در آن ذکر نشده و نباید بر اساس آن خودسرانه درمان کرد. اعداد دما، رطوبت و ابعاد، محدوده‌های رایج‌اند و بسته به شرایط حیوان و منبع ممکن است کمی متفاوت باشند. در صورت بروز هر نشانه‌ی بیماری، با دامپزشک اگزوتیک آشنا با خزندگان مشورت کنید.

مطالعه‌ی بیشتر در سایت: «نگهداری ایگوانا»، «بیماری متابولیک استخوان در خزندگان»، «نور UVB خزندگان»، «راه‌اندازی تراریوم»، «سنگ مثانه و بیماری کلیوی در خزندگان» و «بیماری‌های مشترک انسان و حیوانات اگزوتیک» — exoticsbymahdiyar.ir